

A Victoria Rt. mecseki szénbányáinak eladása 1895-ben

DR. BIRÓ JÓZSEF

A *Victoria Feketeszen- és Kokszbányászati Részvénytársaság* (*Victoria Rt.*), amelynek székhelye az *Első Császári és Királyi Dunai Gőzhajózási Társasághoz* (DGT) hasonlóan *Bécsben* volt, a XIX. század végén úgy döntött, hogy eladja utóbbinak a mecseki területen lévő összes termelő bányáját (1). Ez a *Victoria Rt.* (*Victoria Actien-Gesellschaft für Steinkohlen-Bergbau und Coaksfabrikation in Wien*), amely először az 1850-es és 1860-as években *Pécs*ett vett bányászati lehetőségeket, majd a mecseki szénterület északi része felé terjeszkedett, közel egy fél évszázadig versenyben volt a másik nagyobb céggel, a DGT-vel.

1873-ban *Váralja* községgel megállapodást kötött, és amint a levélpapírja és bélyegzője bizonyítja, a bécsi központi székhely mellett helyi vállalkozásként is feltüntette magát.

Az 1. és 2. ábrán bemutatjuk a *Victoria Részvénytársaság* egy-egy levelén a levélpapír fejlécét és bélyegző-lenyomatát.

A XIX. század végére a *DGT* azután, hogy 1852-ben megvetette a lábát *Pécs*ett, fokozatosan olyan helyzetbe került, hogy a mecseki területen egyeduralkodóvá vált. 1852-ben *Pécs* közelében kutatásba, 1853-ban pedig termelésbe kezdett az *András bányaterületen*. Egymás után megvette vagy bérbe vette a legproduktívabb területeket a pécsi szénmedencében (2):

- 1855-ben a *Hechtl és Társa* cég káposztásvölgyi és nagybányarétvölgyi bányáit, majd
- 1855-ben *Riegel Antaltól* az *András aknai* terület mellett fekvő *Karolina-bánya* területet,
- 1857-ben az összes városi bányaterületre kiterjesztette tulajdonjogát,

– 1864-ben a *Czetkovits-féle Istenáldás* nevű bányaterület került a birtokába,

– 1867-ben a *Litkei családtól* vette meg a *Flórián-* és *Lőrincbányákat*,

– 1867-ben további bányabirtok került hozzájuk a *Feketehegy Társulattól a Péter Pál bányatelekkel*,

– 1868-ban *Szabolcs* község határában a pécsi székesegyházi uradalomtól 25 évre bérelt bányaterületet, amelyet jelentősen fejlesztett, majd

– 1868-ban a nagymúltú, 20 bányatelket felölelő vasasi bányaterületet is megszerezte,

– 1874-ben az *Egyesült Magyar Gőzhajózási Társaságtól* vették meg a *György aknák* szénmezőit, amelyet *Riegel Antal*, mint résztulajdonos és műszaki vezető jelentősen fejlesztett.

1874 után már csak egy jelentősebb érdekltség állt versenyben a DGT-vel, a *Victoria Rt.* Birtokukban voltak a *Júlia I.* és *Júlia II.* védnevű bányatelkek, amelyekben évente 39 000 q szenet termeltek. A verseny éleződésével azonban a társaság bérbe adta ezt a termelőhelyet a DGT-nek. A versenyt nem bírták, mivel az értékesítéshez szükséges szállítási útvonalat, a *Pécs – Mohács* vasutat a DGT építette és birtokolta. Ennél fogva a versenytárs szabta meg a *Pécsről* kitermelt szén fuvardíját. A DGT emellett állandó fogyasztókkal rendelkezett, mivel ők látták el saját hajóflottájukat és a dunai gőzhajókat tüzelőanyaggal.

Az 1870-es évek elejétől a *Victoria Rt.* a szenterületen az északi irányba történő terjeszkedést határozta el. *Hosszúhetény*, *Máza*, *Vékény*, *Kárász* és *Magyaregregy* reménybeli szénmezőin tett kísérletet, kezdett kutatásokba.

Hosszúhetény határában albérletbe vette a *Zsolnai társaság* által a pécsi püspökségtől 50 évre bérelt területet. Itt a *Victoria I.* és *Victoria II.* bányamezőkből termeltek, amelyeket *Riegel Antal* adományoztatott (3. ábra), aki az említett *György aknai* térségben korábban nagy szakértelemmel tevékenykedett. A hosszúhetényi bánya szénmezőihez 1876-ban még egy bányatelket, a *Victoria III-at* is hozzácsatolták (4. ábra). A bányából a *Victoria-aknán* keresztül termelték ki a szenet, amit *Hirdre* szállítottak a kiépített lóvasút segítségével (3). A telepek elhelyezkedésének vázlatos

geológia metszetét és a bánya vágatrendszerét mutatja az 5. és 6. ábra.

A szóban forgó szerződés (1), amelyben az eladott vagyontárgyakat részletezik, több értékes tételt sorol fel.

Az eladott bányatulajdonok az alábbiakból álltak:

– A *Julianna I.* bányatelekből, amely két egyszerű bányaterületből, az 1. és 2. számúból állt, összesen 25 088 négyszögöl nagyságban, valamint két bányahatár-területből, 342, ill. 6720 négyszögölön. Az első bányaterület tartozékaként a *Julianna II.* nevű területből, amely két dupla és két egyszerű bányatelekből állt, további határterületekkel, összesen 76 515 négyszögöl nagyságban.

– A bányabirtok tartozékaként eladásra került a *Pécsi Telek-könyvi Nyilvántartásban* 2731. számmal és 4864a helyrajzi számon felvett terület a rajta álló lakóházakkal, gazdasági épületekkel és házhelyekkel.

– *Váralja* községben a *Victoria Rt. Carolina* nevű bányája, amely 100 345 négyszögöl területből állt.

A bányabérleti és széntermelési jogok vonatkozásában:

– eladták a *Pécsi Püspökség* által *Zsolnay Vilmos, Grün Zsigmondnak és fiának*, valamint *Engel Adolfnak* 1871. október 1-től 1921. október 1-ig 50 évre bérbe adott, már említett hosszúhetényi szénkitermelési jogokat, amelyeket a *Victoria Rt.* részére 1874. december 1-el albérletbe kihelyeztek,

– a *Váralja* községben állandó lakással rendelkező magánháztulajdonosok, illetve *Grün Béni* között megkötött, 1872. július 13-án a *Victoria Rt.* részére engedményezett szénkitermelési bérleti szerződést, amely a magánház-tulajdonosok települési legelő-tulajdonrésze alatt fekvő szénre vonatkozott,

– a váraljai földtulajdonosok, illetve *Grün Béni* között 1874. december 1-vel megkötött szerződést, amely a valamikori úrbéres jobbágyok legelő-tulajdonrésze alatt található szén kitermelésére vonatkozott,

– a *Máza* település, mint bérbeadó, valamint *Straicher Benjamin* mint bérlő között a *Victoria Rt.* részére 1874. december 1-vel engedményezett szerződésből fakadó, 1871. július 1-től 1911. július 1-ig érvényes szénkitermelési és bérleti jogokat biztosító szerződést,

– a *Vékény* községtől bérelt, 1873. október 1. és 1933. október 1-e közötti időszakra létrejött, 1873-ban *Kárászon* kötött, szénki-termelésre vonatkozó bérleti szerződést és kiegészítését,

– a *Pécsi Püspökség*, mint bérbeadó és a *Victoria Rt.*, mint bérlő között létrejött, 1884. január 1. és 1921. október 1. közötti időszakra létesített, *Pécssett* kötött bérleti szerződést, amely a mohácsi szénlerakó hely használati jogára vonatkozott.

Eladták továbbá a szerződésben részletesen felsorolt, *Hosszúhetény*, *Váralja* és *Máza* községek határában fekvő polgári földtulajdonait.

A *DGT* a felsorolt valamennyi vagyontárgyat, a gyárakat és létesítményeket szerszámokkal és tartozékokkal, a hozzájuk kapcsolódó jogokkal és kötelezettségekkel együtt vette meg. A vételárát 55 000 osztrák guldenben állapították meg. A *Pécssett* található ingatlanokért az eladó 20 000 gulden vételárat kapott.

A tényleges átadáskor leltárt vettek fel minden bányá- és polgári jogi ingatlanról, épületről, berendezésről, gépről, szerszámról, anyagról, iratról.

A *Victoria Rt.* bányászainak *társládáját* az eladáskor a *Magyar Királyi Bányakapitányság Budapesten* őrizte. Az eladó hozzájárulását adta, hogy ezt a társládát, benne valamennyi könyvvel és irattal átadják a *DGT*-nek.

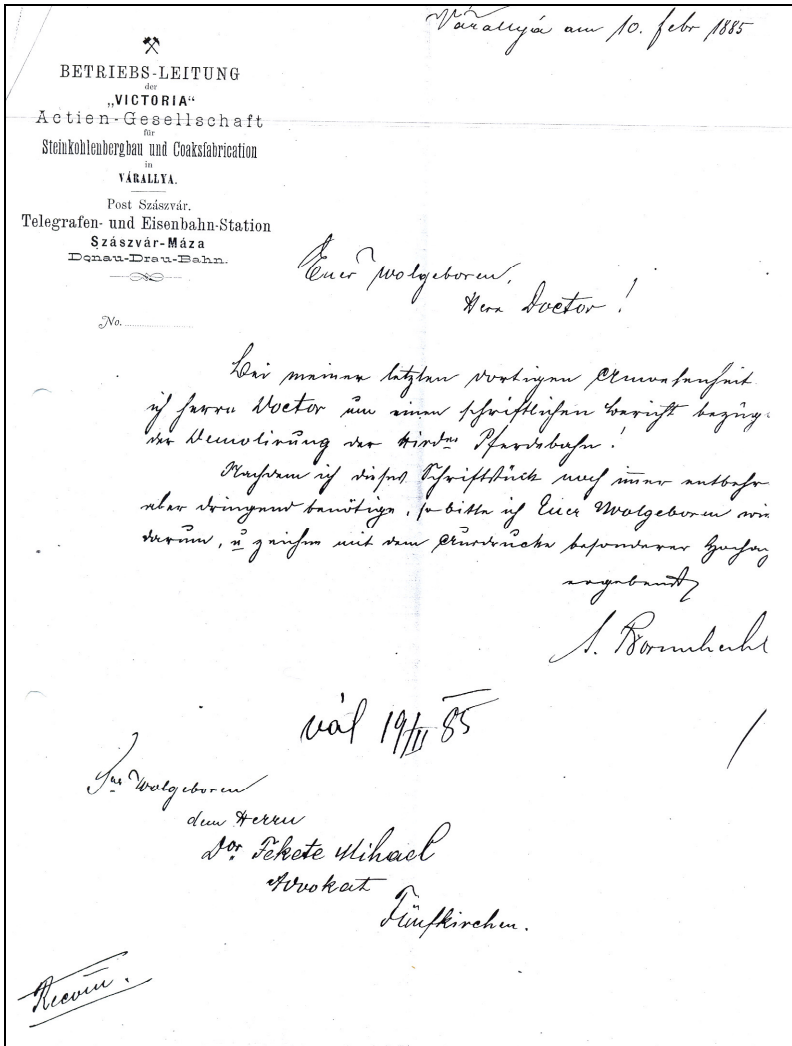
Ezzel az adásvétellel a *Victoria Rt.*, miután közel egymillió forintot fektetett be bányáüzemeibe, elbukott a versenyben. 1895. februárjától a *DGT* mind a pécsi, mind pedig az észak-mecseki térségben egyeduralkodóvá vált. Az északi terület kisebb bányáit az mentette meg, hogy a *DGT* sorra kiadta a tulajdonából megvásárolt északi területeit. A nagyvállalat ezek után már – a profitelőségek maximális kihasználásával – maga határozhatta meg, hogy mely területeket fejleszti, és honnan elégíti ki a szénfogyasztók igényeit. Megtartotta viszont a hosszúhetényi bányaterületet, mivel az egyik legproduktívabb vasasi bányája szomszédságában volt, és így 1921-et követően az egyik lehetséges kutatási, terjeszkedési irány lett.

Irodalom

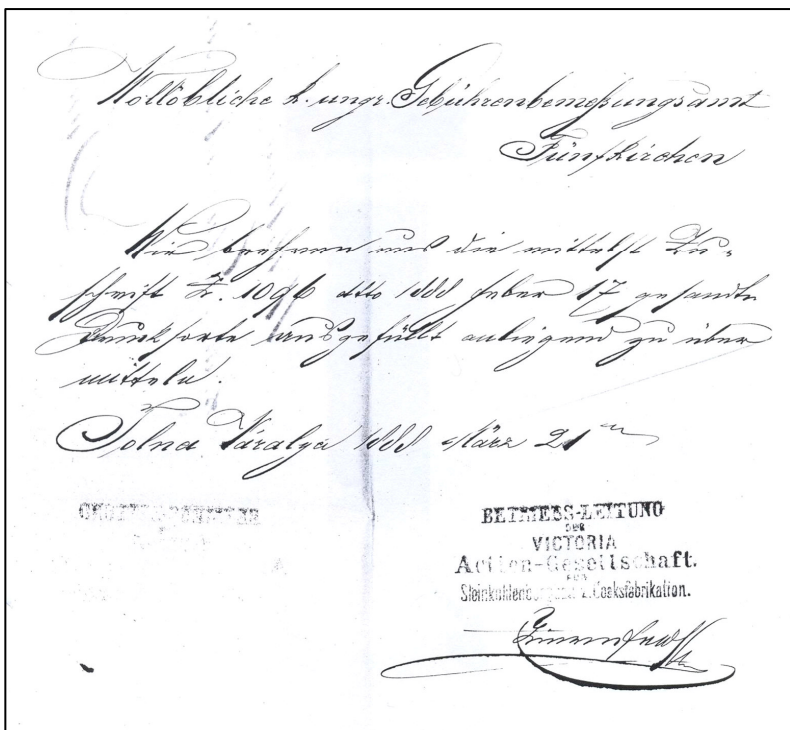
1. Szerződés, mely létrejött egyrészlől a VICTORA Feketeszén- és Kokszbányászati Részvénytársaság, Bécs mint eladó, másrészlől az Első Császári és Királyi Dunai Gőzhajózási Társaság mint vevő között az alábbi feltételek mellett. Magyar Országos Levéltár (MOL), Budapest. Z 1359, 44. cs, 77. t.
2. BABICS András: *A pécsvidéki kőszénbányászat története*. Budapest, 1952. Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 26-34. old.
3. BIRÓ József: A hosszúhetényi szénbányászatról. A Victoria akna és a Hird-hetényi lóvasút létesítése. = *Pécsi Szemle*, 2003. ősz, 26-35. old.

Ábrák

1. ábra. A Victoria Rt. egy levele 1885-ből, Várallya központot jelölő nyomtatott levélpapír fejléccel (Forrás: Mecseki Bányásztörténeti Alapítvány (MBA) archívuma, Pécs).

2. ábra. A Victoria Rt. egy levele 1888-ból Riegel Antalnak, a cég magyarországi képviselőjének tollából, személyes aláírásával és cégbélyegzővel ellátva. (Forrás: MBA archívuma, Pécs).

ulat.

2. szám

1872.

Ván szereniséim tekintetes Uraságodat, vonat,
közölni a f.é. június 22-én 454. és 455. számok alatt
közölt és időközben jogerős emelkedett itteni határoza-
tokra, értesíteni, hogy a hosszúhetényi Viktoria I. és
Viktoria II. védnövi vájmatelek felőli adományosa-
si okmányok a pécsi püspökség nevére mai napon
kiállítatván, bányatelekkönyvben beiktatás végett a
budai kir. törvényszéknek mint illetékes bányabíró-
ságnak küldettek át, hogy továbbá ezen egyenként
négy kettős mértékűből álló két vájmatelek után é-
venként 64 forintnyi mértékűtől meggyedéni rész-
letekben előre a pécsi kir. adóhivatalnál fizetendő
is végtére, hogy ezen fizetési kötelezettség f.é. IV.
megyéd vagyis october hó kezdetével vepi kezdetét.

Mihelyest az érintett adományosa-
si okmányok a pécsi püspökségnek fognak
kiadatni.

Magyar kir. bányakapitányság Budán
1872. év Augustus hó 7-én Neuman s. k. bányá-
Kapitány.

3. ábra. A hosszúhetényi Viktoria bánya Viktoria I. és Viktoria II. bányatelek engedélyokirata hivatalos másolatának egy részlete 1872-ből.

(Forrás: MBA archívuma, Pécs).

99. szám
1876.

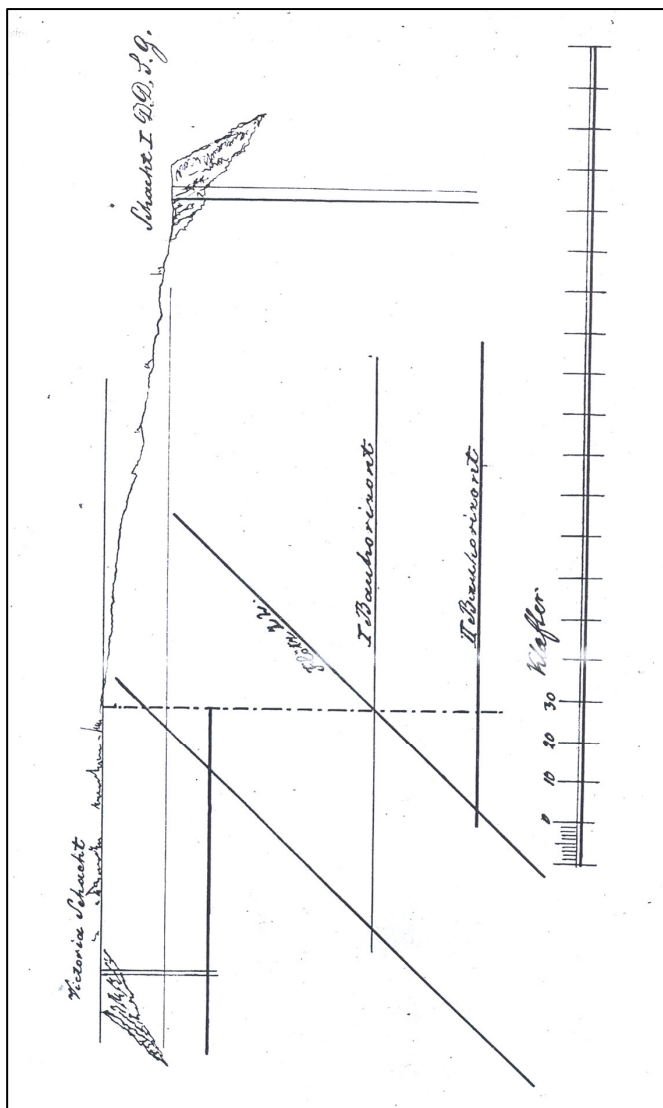
Adományzási okmány.

Ócsaivári és apostoli királyi Felsége
nevében a pécsi püspökségnek, ennek meghatalma-
zottja t. i. a „Victoria” című kőfejtőbánya és coaks-
gyártási bécsi társaság helyett az ezt képviselő telfha-
talmi bányai igazgató Püszel Antal pécsi lakos által
1875. évi június 24^{ik} 520. sz. alatt benyújtott adomány-
zási kérvényre, az 1875. évi szeptember hó 20^{ik} befejezett
bányajáras és a budai magy. kir. bányakapitány,
ságnak 1875. évi october 25^{ik} 769. sz. alatt az adomány-
zás megengedhetősége iránt hozott határozata nyo-
mán, a pécsi püspökség saját erdőbirtokán - Hőpau,
hetény közföldben, pécsi járásban, Baranya megyé-
ben eszközölt fekete kőszén tartalmú feltárásva
az ált. b. t. 42. §-szerint a bányateleken való régibt
jogok sérelme nélkül, négy kettős bányamentés
adományoztaték.

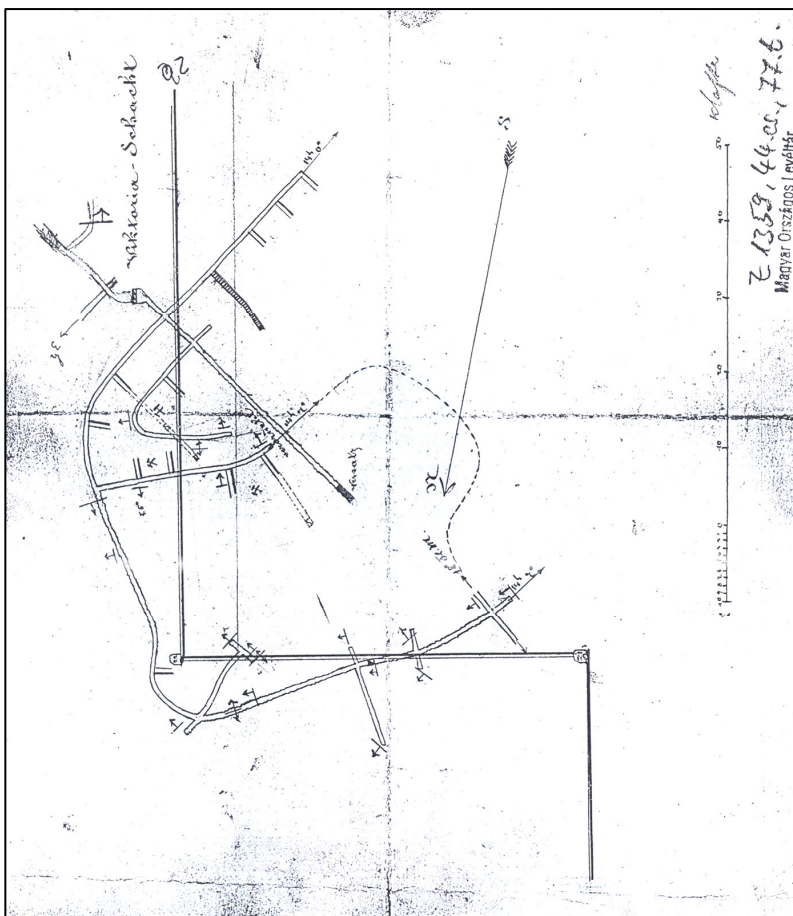
Ezen 3609,31-200 □ méter területű bányatelek
tárpontja létezik: a kutató akna 27,6^{ik} ölében
1. 52342,89 m³/m³ ben / kezdett északnyugot felé
hajtott alaptáv 10^{ik} ölében 1. 18964,8 m³/m³ ben: /, kir.
lönösen pedig az I^{ik} sz. kir. szab. dunagőzhajozási
társaság vasasi bányatelekének 19^{ik} számú ha-
tárkövetől red. 23^{ik} 10^{ik} 26^{ik} irányban 1895,27^{ik} m³ nyi-
ra 1. 264610,6 m³/m³ nyi: /, - és ugyanazon banya-
teleknek 18^{ik} számú határkövetől red. 10^{ik} 11^{ik} 28^{ik}
irányban 11797,8 m³ nyi 1. 223742,4 m³/m³ nyi: / távolság,
va. -

4. ábra. A hosszúhetényi Victoria-bánya Victoria III. bányatelek enge-
délyokirata hivatalos másolatának egy részlete 1872-ből.

(Forrás: MBA archívuma, Pécs).

5. ábra. A hosszúhetényi Victoria bánya léptékkal ellátott vázlatos földtani metszete a Victoria-akna és a vasasi Thommen-akna feltüntetésével. (Forrás: MOL Z. 1359. cs. 77. b.).

6. ábra. A hosszúhetényi Victoria bányá vágatrendszere 1895-ös állapotban. (Forrás: MOL Z. 1359. cs. 77. b.).